

238. Rigyác, Csikény-dűlő

(Zala megye) R, Ró

A 76. számú lelőhely az épülő M7-es autópálya nyomvonalába esik. A teljes feltáráson 2001. október 1.–november 19. és 2002. április 2.–augusztus 23. között dolgoztunk.

Összesen 252 objektumot tárunk fel, ebből 25 rézkori, a többi római kori. A teljesen feltárt területen a terepbejáráson rögzített korszakok telepjelenségei kerültek felszínre. A lelőhelyből az idén 5060 négyzetmétert tártunk fel.

Az autópálya nyomvonala K–Ny-i irányban szeli át az átkutatott É–D-i irányú dombot. A középső rézkori gödrök a domb tetején, a 2–4. századi római kori falusias jellegű település részlete pedig a domb alján, közel a patakhoz helyezkedett el.

Idén a domb tetején kezdtük meg a munkát. A feltárt 25 rézkori (Furchenstich) gödör elhelyezkedése és a terepviszonyok alapján bizonyos, hogy ennek a településnek a központja északabbra, a dombtetőn lehetett, amely már kiesik a leendő autópálya nyomvonalából.

Tavalyi szelvényeinkhez kapcsolódva K-i irányban folytattuk a munkát, egészen a lelőhelyet határoló patak partjáig. Ezen a területen most is kizárólag a római kor objektumai és leletei kerültek elő. Jellegüket tekintve: gödör, cölöplyuk, tűzhely. A jellegzetes római kori kerámialeletek (szürke kerámia, dörzstálak töredékei, terra sigillata-töredékek), edénytípusok mellett néhány kisebb üvegdarab is előkerült. Két római érmet is találtunk. Annál is fontosabb ez, mert a patakparton az objektumok nemcsak egy rétegben kerültek elő. A dombon munkálkodó erózió itt vastag, fekete, leletekben gazdag réteget halmozott fel.

A leletanyag a nagykanizsai Thúry György Múzeum régészeti gyűjteményét gyarapítja.

SZÁRAZ CSILLA

239. Sajókaza, református templom

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk

Ebben az esztendőben a szentély külső és belső falkutatását, valamint a szentélybelső régészeti feltárást végeztük el.

Az 1500 körül épült szentély falkutatása során teljesen feltártuk a késő gótikus ablakokat. Az északi belső homlokzaton megtaláltuk a már korábban ismert sajkázai vörös márvány reneszánsz tabernákulum helyét, találtunk hat felszentelési keresztet és egy 17. századi, festett, ornamentikus keretezésű felirattöredéket.

A szentélybelső régészeti feltáráskor megállapítottuk, hogy a jelenlegi járószint az egykori középkori szinteknél mélyebben húzódik. A szentély keleti szakaszán előkerült egy nagy kiterjedésű, két periódusban épült későgótikus oltáralapozás. A nagy alapterületű későgótikus szentély nyugati felében napvilágra kerültek egy, a 14. század első felére datálható, támpillér nélküli, a

nyolcszög három oldalával záródó korábbi szentély alapfalai. A román kori hajóhoz tartozó szentélyt a későbbi átépítések és sírbeásások nyomtalanul elpusztították, csupán egykori lábazatának néhány hengertagos eleme került elő a korábbi gótikus szentély falmagjából, ahol azok másodlagos helyzetben voltak. Az enyhén íves elemek arra utalnak, hogy a román kori szentély félköríves záradékú volt.

Az ásatás során egy sírt tártunk fel. A vélhetően késő középkori temetkezésből bőr viseletmaradványok kerültek elő.

SIMON ZOLTÁN

240. Sajópetri, Hosszú-dűlő

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) LT

A részletes tanulmányt lásd a 25. oldalon!

CZAJLIK ZOLTÁN – SZABÓ MIKLÓS

241. Salgótarján, Salgóvár

(Nógrád megye) Kö

2002-ben először az alsóvár lepusztult külső fala egy újabb, mintegy 20 m hosszú szakaszának feltáráására került sor. Emellett folytatódott a fal belső oldalához épített épületszárny K-i záródásának tisztázása, kisebb kutatást végeztünk a K-i nagy ágyútoronynál, a nagy vízgyűjtő É-i oldalánál, s végül feltártuk az alsóvár külső falából kinyúló tornyot.

Az alsóvár íves külső fala a vizsgált szakaszon – lényegében a falazott épületszárny kezdetétől az utóbb említett torony indulásáig – jelentős magasságban került elő a törmelékből, bár a belső járószintet sehol sem érte el megmaradt koronája. Negatív kivételt képez ez alól a most feltárt D–Ny-i vége, ahol – bizonyára az eredeti terepviszonyok miatt, itt ugyanis egy igen nagy mélyedést kellett az építőknek feltölteniük – a fal többszörös javítását figyelhettük meg. Szilárdítására itt egy hatalmas támpillért is emeltek, de úgy tűnik, a fal ismételten kidőlt s végül talán csak egy palánkerődítéssel pótolták. Ezzel magyarázható, hogy csak igen csekély részlete maradt meg. Tőle tovább K-re ugyanakkor egy olyan, a fallal egyidős, D-ről már ismert támpillér is állt, melynek felső része nem maradt meg, alsó szakaszát csak a falazást végző munkások bontották ki a törmelékréteg alsó része elbontása során.

A várfal feltárása során értékes megfigyeléseket tehattunk a mögötte állt épületszárny alaprajzáról és rétegviszonyairól, bár itt csak egy átlag 2 m-es sáv kutatására volt lehetőségünk. Ennek során kiderült, hogy a 4 térből állt D-i, téglalap alaprajzú épületszárny egy keskeny köpenyfallal támaszkodott a korábbi várfalnak, legalábbis ezt igazolhattuk a jobban megmaradt É-i három térnél. Ez arra is utalhat, hogy ezek a terek boltozottak voltak, egy dongaboltozat vállát hordozták a köpenyfalak.

A tovább K-re található 5. és a törmelékkővel újabban telehordott nagy, mélyebb szintű 6. térben nem kutattunk, így ezek kapcsolata az előzőkkel még nem ismert. Kiderült azonban, hogy az utóbbihoz már nem kapcsolódott további falazott építmény kelet felé. Az itt D és K felé erősen emelkedő sziklafelszín D-i részén – vékony égésréteg felett – végig csak egy monumentális, átlag 50 cm (!) vastag, többrétegű paticsos pusztulási réteget tárhattunk fel – ez alatt csupán az alacsonyabb É-i várfal melletti részen volt egy kiegyenlítő feltöltés. Dél, azaz a felsővár felé ez az ugyancsak egy égett felületre rakódott rétegsor éles határ nélkül ért véget – azaz elfogyott az emelkedő sziklán –, kőfal nem mutatkozott. É felé e réteg néha még a ledőlt várfalra is rácsúszott, ugyanakkor Ny és K felé még nem értük el a szélét. Megfigyeléseink szerint egy hatalmas, favázás, agyagkitöltésű falazattal emelt építményről lehet itt szó – e rétegsor aligha zuhanhatott ide a felsővárból. Így a felsővár eredeti feljárójáról sem sikerült adatokat nyernünk.

Befejeztük a K-i nagy, eddig ágyúbástyának nevezett ötszögű ágyútorony alaprajzának és falkoronájának tisztázását, feltártuk keskenyebb Ny-i falát, mögötte kis sziklatérrel. Betöltésének további kitermelése csak falkoronái konzerválása után lehetséges. Kapcsolata az alsóvárral, így az eredeti közlekedési útvonal tisztázása is még további feltárást igényel.

Ez évi munkánk befejezéseként feltártuk az alsóvár É felé kinyúló, korábban négyzetesnek tartott, de végül félkörívesnek bizonyult tornyát is. A meredek hegyoldalba épült, s ennek megfelelően erősen lepusztult – bár a K-i oldalon azért relatíve magasan megmaradt – toronyfalazatokat úgy tártuk fel, hogy az épület belsejében szélesebb tanufalat hagytunk meg.

Mivel a tornyot ma az alsóvár udvara felé lezáró D-i fal belső oldalának feltáráására nem volt lehetőségünk, az építmény teljes értékelését nem tudtuk elvégezni. Azt azonban megállapíthattuk, hogy a torony együtt épült a várfallal, de nem volt eldönthető, hogy az udvar (tér-sor) felőli D-i fala K-i, jobban rakott része is ekkor készült-e, vagy pedig későbbi periódus emléke, s netán Ny-on is volt-e párja. Az mindenestre bizonyos, hogy a ma a K-i részen megfigyelhető hevenyészett elfalazás igen kései, talán már a vár életének utolsó szakaszából származik. Az sem zárható ki, hogy építésére azért volt szükség, mert maga a torony is elpusztult. Az É-i fal két repedéséről, illetve az itt megfigyelt síkeltérésről nem volt megállapítható, hogy építési hibáról, kidőlés nyomáról vagy pedig újjáépítésről van-e szó. Nem világos emellett még a torony belső szintjének kérdése sem, bár nagyon valószínű, hogy a betöltés felső részén megfigyelt – egyébként É felé erősen lejtő – markáns habarcsréteg értelmezhető a toronyfalak megépítése után sorrakerült feltöltést lezáró szintként. Végül letisztítottuk a toronytól K-re induló s külső síkjában már 2000-ben kibontott várfal koronáját is.

FELD ISTVÁN

242. Salköveskút, Vasút utca

(Vas megye) Rő, Kk

2002. október 30-án terepbejárást végeztünk a Meszleni-árok teraszán D felé, a vasútig.

Korábban, május 22-én leletmentést végeztünk a Vasút u. 339. hrsz-on épülő családi ház területén, amely a Meszleni-árok É-i oldalán van. Itt 4 késő középkori-kora újkori (kb. 17. századi) temető sírjait bolygatták meg. Megfigyelésem szerint a temető a falu felé, a már felépült házak irányába (pl. Vasút utca 15.) terjed. Egy szegelt, fakoporsós sírt teljes mértékben feltártunk, amelyben egy bronzgyűrűt találtunk. A temető korábban előttünk ismeretlen volt.

A múúttól K-re semmilyen régészeti jelenséget nem tapasztaltunk, cserepeket sem találtunk. A múúttól Nyra a szántáson római kori és késő középkori-újkori edénytöredékeket gyűjtöttünk. Ezek településre utalnak. A fiatalabb település temetőjének részletét tárhattuk fel májusban.

ILON GÁBOR

243. Ságújfalu, Kossuth út 177.

(Nógrád megye) B

Az ismert bronzkori földvár tövében egy gázberuházáshoz kapcsolódóan megelőző feltárást végeztünk egy bekötőcsomak tervezett helyén. A 2x5 m-es szelvényben a Pilinyi-kultúra hat méhkas alakú gödrét tártuk fel, s eközben a szomszédoktól begyűjtöttük a korábbi építkezésekkor előkerült leleteket.

TANKÓ KÁROLY

244. Sárszentlőrinc, Úzd, Pusztaszentegyház

(Tolna megye) Ø

Az Ódor János Gábor által 2001-ben a Sárszentlőrinc-kölesdi országút és a Sió között azonosított középkori faluhely templomát kerestük. A lelőhely Ny-i folytatásában, az országúttal párhuzamos, keskeny erdősáv Ny-i oldalán fekvő meredek domboldalon nem találtunk régészeti leletet. A templom a 20 éve még nem létezett erdősávban kereshető.

ÓDOR JÁNOS GÁBOR – K. NÉMETH ANDRÁS

245. Sárszentlőrinc, Úzd, Sió-part

(Tolna megye) U, B, Rő, Á

2001 augusztusában lakossági bejelentés alapján Vizi Márta és dr. Miklós Zsuzsa helyszíni szemlét tartott, mert a Sió partján fakitermelést folytattak, és a bejelentés szerint régészeti leletek láthatók a felszínen. A helyszíni szemle során kiderült, hogy nem fakitermelésről van szó, hanem a Sió mederszabályozásával együtt partszakaszok rézsűzésére is sor fog kerülni. A terepbejárást során őskori és római kerámialeleteket találtunk. A munkálatokat leállítottuk, a Wosinsky Mór Megyei Múzeum kérésére a KÖH ideiglenesen régészetileg védetté nyilvánította a lelőhelyet.